

***РОЛЬ СТИЛІСТИКИ СИНТАКСИСУ В ДЕКОДУВАННІ ХУДОЖНЬОГО  
ТЕКСТУ ПЕРІОДУ ВІКТОРІАНСТВА  
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Е. ГАСКЕЛЛ «ПІВНІЧ І ПІВДЕНЬ»)***

*У статті розглянуто синтаксичні особливості художнього англомовного тексту періоду вікторіанства. Особливу увагу в дослідженні приділено виражальним засобам (повтор, перелік, синтаксична тавтологія, полісиндетон, емфатична конструкція to do та вставні конструкції) та стилістичним прийомам синтаксичного рівня (паралелізм, анафора, риторичне питання, парцеляція), характерним для роману Е. Гаскелл «Північ і Південь».*

*Ключові слова: синтаксична модель, виражальний засіб, стилістичний прийом, повтор, перелік, синтаксична тавтологія, полісиндетон, паралелізм, анафора, риторичне запитання, парцеляція.*

Синтаксична організація мовлення є однією з ключових характеристик будь-якої мовної особистості; синтаксис є елементом, що формує висловлення, надає йому завершеності. Тексти різних історичних епох характеризуються особливою синтаксичною будовою, відбиваючи рівень історичного розвитку мови. Саме тому художні твори вікторіанського періоду відзначаються не тільки характерними для епохи сюжетами, проблематикою та наративними техніками, а й специфічною синтаксичною організацією, яка визначається певним набором синтаксичних одиниць з їх функціонально-прагматичними та стилістичними можливостями. Отже, синтаксична організація мовлення є показником епохи, до якої належить твір, органічною складовою ідиостиллю автора та важливим засобом художнього зображення.

Метою даного дослідження є аналіз основних виражальних засобів та стилістичних прийомів синтаксичного рівня, характерних для творів епохи вікторіанства. У якості ілюстративного матеріалу обрано роман Елізабет Гаскелл «Північ і південь». Завданнями дослідження є складання вибірки синтаксичних виразних засобів та стилістичних прийомів, характерних для роману Е. Гаскелл «Північ і Південь» та аналіз їхньої ролі у досягненні автором комунікативної мети.

Проблема стилістичного синтаксису поставала об'єктом уваги багатьох учених, зокрема О. М. Мороховського, І. В. Арнольд, О. І. Смирницького, Ю. М. Скребнева, В. А. Кухаренко, Т. А. Знаменської та ін. Матеріалом для стилістичного аналізу слугували твори різних жанрів та епох, однак, слід зауважити, що стилістична організація художніх творів епохи вікторіанства є недостатньо вивченою в лінгвістичній науці, а твір Елізабет Гаскелл «Північ і південь» ще не поставав матеріалом для лінгвістичних розвідок.

Досліджуючи проблеми синтаксису, важливо пам'ятати, що основною одиницею синтаксичного рівня мови є речення, причому варіювання моделей речення дозволяє автору акцентувати увагу читача на основній чи додатковій інформації. Певні моделі речення можуть уходити в синонімічні стосунки один з одним і, як наслідок, утворювати синтактико-стилістичні парадигми [3, с. 137].

Виражальні засоби та стилістичні прийоми розглядаються у стилістиці декодування тільки в зв'язку з художнім цілим, як його невід'ємна частина. Кожен елемент художнього тексту – слова, звуки слів, побудова фраз – впливає на розуміння і почуття читача не окремо, не в ізоляції, а в своїй конкретній функції, у зв'язку з художнім цілим, включаючи мікро- і макроконтекст [1, с. 47]. Зміст художнього тексту не є автоматичним відображенням життєвих фактів – він має складні, історично мінливі, до кінця ще не вивчені закони побудови. Художні твори вікторіанської доби (1837 – 1901), яскравим представником якої є Е.Гаскелл, присвячено опису соціально-політичних та моральних проблем, властивих тогочасному суспільству. Не є виключенням і

роман «Північ і Південь», у якому історія кохання головних героїв розгортається на фоні страйків робітників фабрики. Незважаючи на стриманість авторки у виборі стилістичних прийомів та виражальних засобів, читач відчуває напругу оповіді, яка поступово зростає. Отже, розглянемо синтаксичні особливості вікторіанського роману Е. Гаскелл.

Виразальний засіб на синтаксичному рівні у рамках даного дослідження трактується нами як синтаксична модель речення, що несе додаткову логічну або експресивну інформацію і сприяє підвищенню прагматичної ефективності висловлювання й мови в цілому [3, с. 138].

Проведений стилістичний аналіз тексту твору «Північ і Південь» засвідчив, що найпоширенішими виражальними засобами синтаксичного рівня у романі є повтор, перелік, синтаксична тавтологія, полісиндетон, емпатична конструкція *to do* та вставні конструкції.

Наведемо приклад підвищення експресивності речення за шляхом уживання повторів і риторичних запитань: *“Oh, my God, my God! but this is terrible. How shall I bear it? Such a deadly disease! no hope! Oh, mamma, mamma...”* [4, р. 119]. У даному уривку головна героїня Маргарет виявляє надзвичайну стурбованість щодо того, як впоратися з жахливими життєвими обставинами. Конструкції, використані авторкою, підкреслюють емоційний стан героїні, її розгубленість та нервовість. Повтор-обрамлення підсилює значення слів, їх смислове навантаження та несе відповідний експресивний ефект.

У наступному прикладі спостерігаємо повтор цілого речення на початку та в кінці: *“If he comes to England he will be hung. I shall never see his face again – for if he comes to England he will be hung”* [4, р. 103]. Даний повтор акцентує увагу читача на тому факті, що місис Хейл більше ніколи не зможе побачити власного сина. Повтор дозволяє відчути трагізм і безповоротність подій, що відбуваються з героями.

У наступному прикладі автор використовує безсполучниковий зв'язок (асиндетон), а перелік подій забезпечує ефект їх нагромадження, демонструючи

негативне ставлення Маргарет до світських прийомів, які були звичними для її тітки та кузини: *“The habitual dinners, the calls, the shopping, the dancing evenings, were all going on, going on for ever, though her Aunt Shaw and Edith were no longer there; and she, of course, was even less missed”* [4, p. 63]. Анадіплозіз *going on, going on for ever* як різновид повтору дуже чітко підкреслює роздратування Маргарет їхніми постійними розвагами.

Розглянемо особливості функціонування у тексті роману стилістичної тавтології, що вживається для підсилення експресивності та інтенсифікує значущість висловлювання, наприклад: *“Everything seemed dim and vague beyond – behind – besides the touch of her arms round his neck – the soft clinging which made the dark colour come and go in his cheek as he thought of it”* [4, p. 175]. Комбінація слів *“beyond – behind – besides”* із суміжним значенням «окрім» підсилює значущість для героя роману спогадів, пов’язаних із Маргарет. Поряд із цим за рахунок синонімічного повтору слів *dim* і *vague* підсилено значення «тьмянний», «безбарвний» з метою підкреслення почуттів містера Торнтона.

Звертаючись до використання такого синтаксичного виражального засобу, як полісиндетон (багатосполучниковість), автор передає емоційність, знервованість або обурення героя, наприклад: *What a vain show Life seemed! How unsubstantial, and flickering, and flitting!* [4, p. 159]. У реченні сполучник *and* виступає маркером емоційності та підкреслює значення і різномірність слів, якими автор характеризує життя. За рахунок такого зв’язку читач може уявити інтонацію та тембр голосу мовця.

Особливим інтенсифікатором мовлення героїв слугує й емпатична конструкція *to do*, що використовується для підкреслення особливості дії, її непохитності та повної впевненості мовця, наприклад: *“But you know I am your child, and I do think I have a right to do everything for you”* [4, p. 120]. Цим реченням Маргарет висловлює бажання самотійно піклуватися про матір, не користуючись послугами доглядальниці, і її наміри здаються читачу непохитними саме завдяки емпатичній конструкції *to do*.

Для художньої літератури характерно часте використання вставних конструкцій, які спрямовані на створення певного емоційно-естетичного ефекту або на характеристику персонажів. Уживання вставних конструкцій допомагає автору краще передати всі тонкощі поведінки героя або особливості ситуації. Так, описуючи поведінку містера Торнтона, автор дає читачеві зрозуміти, наскільки сильно увага героя зосереджена на Маргарет: *“Only, he knew what she was doing – or not doing – better than he knew the movements of any one else in the room”* [4, р. 151]. Таким чином автор вказує на особливо детальне спостереження містера Торнтона за дівчиною та його особливе ставлення до дівчини.

На особливу увагу заслуговує функціонування в романі стилістичних прийомів синтаксичного рівня. Під стилістичним прийомом у даному дослідженні розуміємо навмисне і свідоме посилення будь-якої типової структурної та/або семантичної риси мовної одиниці (нейтральної або експресивної), яка досягла узагальнення і типізації і що стали таким чином вихідною моделлю. При такому підході основною диференціальною ознакою стає навмисність або цілеспрямованість вживання того чи іншого елемента, що протиставляється його існуванню в системі мови [2, с. 46].

Найуживанішими у романі «Північ і південь» синтаксичними стилістичними прийомами виявилися паралелізм, анафора, риторичне питання та парцеляція.

Вживання паралельних конструкцій підсилює ритмічність висловлювання та створює особливу атмосферу. Так, за допомогою синтаксичних прийомів Е. Гаскелл вдається чітко змалювати атмосферу подій та внутрішній стан Маргарет у момент її відчайдушного намагання врятувати містера Торнтон від натовпу розлючених працівників: *“She saw their gesture – she knew its meaning, – she read their aim”* [4, р. 166]. У наведеному прикладі автор використовує паралельну конструкцію та асиндетон, що дозволяє максимально лаконічно змалювати послідовність перебігу думок дівчини, оцінку нею критичної ситуації з метою запобігання нападу на містера Торнтон.

Риторичне запитання зазвичай використовується для підкреслення певної думки автора або з метою спонукання читача до роздумів. Іноді, задаючи риторичне питання, мовець вже знає відповідь. Наступний приклад демонструє транспозицію питального речення в стверджувальне: *“Did she not? Did she not remember every weather-stain on the old stone wall; the gray and yellow lichens that marked it like a map; the little crane's-bill that grew in the crevices?”* [4, p. 200]. Еліптична форма вступного запитання інтенсифікує значення наступного речення, а розширене питальне речення з переліком дитячих спогадів Маргарет запевнює читача у тому, що, незважаючи на питальну форму речення, героїня все чудово пам'ятає. Необхідно підкреслити й відсутність сполучникового зв'язку між конструкціями, що створює неперервність та інтонаційну єдність викладу.

Прикладом вживання анафоричного повтору та паралельних конструкцій може слугувати таке речення: *“Now I will think of it – now I will remember it all. I could not before – I dared not.' She sat still in her chair, her hands clasped on her knees, her lips compressed, her eyes fixed as one who sees a vision”* [4, p. 177]. Так Маргарет промовляє сама до себе, згадуючи попередні події страйку біля дому Торнтонів. За допомогою паралельних конструкцій автор акцентує увагу читача на напруженні, яке відчуває дівчина – *“her hands clasped, her lips compressed, her eyes fixed...”*. Автор використовує зазначені стилістичні прийоми для створення відповідної атмосфери та передачі настрою героїні.

Особливий стилістичний прийом експресивного синтаксису – парцеляція – полягає у навмисному перериванні однієї синтаксичної структури на дві або більше ізольовані частини, відокремлені один від одної паузою (або крапкою в письмовій формі). Такі конструкції використовуються для створення різноманітних ефектів, відображаючи спонтанність і легкість, характерні для розмовного мовлення. Наведемо приклад розриву синтаксичних конструкцій, що надає автору можливість чітко зобразити емоційний стан героя: *“Mother!” He made a step forwards; stood still; heaved with passion”* [4, p. 173]. Читач може

легко прослідкувати, як автор передає напруження та роздратованість головного героя під час сварки з місіс Торнтон.

Таким чином, виражальні засоби і стилістичні прийоми синтаксису є одними з ключових способів передачі експресії в романах вікторіанської епохи, зокрема у творі «Північ і Південь» Е. Гаскелл. Вони допомагають читачеві краще зрозуміти сенс повідомлення автора, почуття та емоції героїв роману і є важливими складниками ідіостилю письменниці. При всій стриманості у застосуванні тропів, письменниці повною мірою вдається досягнути комунікативної мети – передати почуття героїв та надати оповіді експресивності – лише шляхом зміни синтаксичних моделей. Дослідження показало, що основними виражальними засобами синтаксису, використаними у романі, є повтор, перелік, синтаксична тавтологія, полісиндетон, емфатична конструкція *to do* та вставні конструкції, а найпоширенішими стилістичними прийомами на рівні синтаксису виявилися паралелізм, анафора, риторичне питання та парцеляція.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у всебічному розгляді ідіостилю Е. Гаскелл як представниці літератури вікторіанського періоду.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : Учебник для вузов. – 5-е изд., испр. и доп. / И. В. Арнольд ; ред. П. Е. Бухаркин. – М. : Флинта : Наука, 2002. – 384 с.
2. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка / И. Р. Гальперин. – М. : Высшая школа, 1977. – 311 с.
3. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. – К. : Вища школа, 1984. – 248 с.
4. Gaskell E. North and South / Elizabeth Gaskell. – Hertfordshire : Wordsworth Editions Ltd, 2002. – 417 p.

**Olha Zubrova, Kateryna Sukhenko**

**THE ROLE OF SYNTACTIC STYLISTICS IN DECODING THE VICTORIAN LITERARY TEXT (CASE STUDY OF E. GASKELL'S NOVEL "NORTH AND SOUTH")**

The article deals with the syntactic peculiarities English literary Victorian text. The research focuses on the expressive means (repetition, enumeration, syntactic tautology, polysyndeton, emphatic construction *to do* and parenthesis) and stylistic devices on the syntactic level (parallelism, anaphora, rhetorical question, parcellation), characteristic of E. Gaskell's novel "North and South".

**Key words:** syntactic model, expressive means, stylistic device, repetition, enumeration, syntactic tautology, polysyndeton, parallel construction, anaphora, rhetoric question, parcellation.

**Ольга Зуброва, Екатерина Сухенко**

**РОЛЬ СТИЛИСТИКИ СИНТАКСИСА В ДЕКОДИРОВАНИИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА ПЕРИОДА ВИКТОРИАНСТВА (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА Э. ГАСКЕЛЛ «СЕВЕР И ЮГ»)**

В статье рассмотрены синтаксические особенности художественного англоязычного текста периода викторианства. Особое внимание в исследовании уделено выразительным средствам (повтор, перечень, синтаксическая тавтология, полисиндетон, эмфатическая конструкция *to do* и вставные конструкции) и стилистическим приемам синтаксического уровня (параллелизм, анафора, риторический вопрос, парцелляция), характерным для романа Э. Гаскелл «Север и Юг».

**Ключевые слова:** синтаксическая модель, выразительные средства, стилистический прием, повтор, перечисление, синтаксическая тавтология, полисиндетон, параллелизм, анафора, риторический вопрос, парцелляция.